

L'EXPULSIÓ DEL PARADÍS

La vida de qui més tard fou mossèn Miquel canvià sobtadament el dia que la mare entrà a l'habitació on ell dormia, s'assegué a l'espona del llit, li agafà la mà com no ho havia fet mai fins llavors i li començà a parlar de la guerra, de com els del comitè s'endugueren el seu home, de com ella va saber de seguida que el matarien i de com li van venir a anunciar que era mort. De les penúries que havien hagut de passar des de llavors i de fins a quin punt n'eren, de desgraciats.

Convindreu amb mi que l'escena fou d'un dramatisme que deunidó. Es veu que la dona, aquell dia, sentí la necessitat de desfogar-se d'alguna manera i no se li acudí altre consol que recórrer al fill únic. Li confià les penes sense gaires compliments, com si fos la cosa més natural del món. Possiblement s'imaginà que el nen, de sis o set anys, duia una existència massa complaguda i que ja anava sent hora que descobrís la realitat de la vida. O potser atribuí al menut la capacitat d'entendre la magnitud de la desgràcia que la

guerra els havia projectat al damunt. Sigui com sigui, el fet ens mostra la inclinació natural de les mares a emprar els fills com a suport davant les adversitats de la vida, a fer-los servir com a vàlvula d'escapament. Aquesta, normalment, no sol ser una situació gaire privilegiada per al petit. Però això les mares no ho acostumen a tenir en compte.

No us penséssiu pas, però, que la mare, en representar davant del nen aquella escena de dolor i desesperació, sabés ben bé què es feia. La intenció manipuladora que l'agitava era inconscient. Si l'haguéssiu interrogada, ella mai no hauria reconegut la mena d'ús que feia del fill per superar l'angoixa pròpia del seu procés de dol, per vèncer la dificultat de separació d'aquell home que la guerra li havia manllevat tan prematurament. Això no obstant, tot i ser ignorada, la intenció coercitiva que guiava de sotamà aquella dolorosa representació deixava el fill en una situació de compromís. La dona no tingué en compte els efectes tan contraproductius que suposa assajar davant la tendra innocència dels infants certes expansions melodramàtiques. No parà esment que aquell desfogament, tan primari i visceral, sorgit d'una incòmoda inestabilitat emocional, convertia el nen en un personatge més de la tragèdia de la vida, el deixava en disposició de ser una víctima innocent de les circumstàncies. En definitiva, l'encarava amb un suposat destí ombrívol. Aquesta imprudent manera de fer és comuna en moltes mares, però a elles mateixes els és difícil de ser-ne conscients. I els fills, naturalment, ho paguen car.

Fins aquell dia, emparat per la innocència pròpia dels pocs anys que tenia, el futur mossèn havia estat un nen feliç, distret i una mica embadocat, que passava els dies plàcidament, sense que cap recança ni cap neguit no li

enterbolís els naturals afanys infantils. En l'expressió de la cara calmosa no hi hauríeu reconegut cap ombra de dissort ni de preocupació. Aquell dia, però, li havia de canviar la vida. Tot just llavors descobria que, al costat de la seva innocència, alegre i despreocupada, la mare consumia els dies trista i disgustada, marcada per una tragèdia íntima que ell no havia estat capaç d'endevinar, ni tan sols de sospitar. Era evident que aquella desgràcia familiar, tractada fins llavors amb absoluta discreció, li havia passat per alt. Sempre havia sabut que el pare era mort, sí, però el que no sabia era que aquesta mort encara fos tan present en les seves vides. Com podia ser que hagués ignorat aquella realitat d'una manera tan escandalosa? Després de donar-hi unes quantes voltes constatarà que la irreflexió, fins aquell moment, havia estat la principal característica del seu tendre enteniment. De sobte, els ulls se li obrien a una nova realitat, paral·lela a la que havia viscut fins aleshores. La mare n'hi feia partícip. Amb la representació d'aquella escena de sentiment desbordat li projectava al damunt totes les penes i els maldecaps que li havia estalviat fins llavors per mor de la seva infantesa. La mare, amb aquell punt de sadisme que les mares saben manejar tan bé, li va transmetre les il·lusions truncades, les frustracions més íntimes, el malestar quotidià, la duresa de la vida sense un home al costat, en fi, tota la tragèdia personal. Una escena així només se li podia acudir a una mare.

Quan aquell nen es trobà, sense tenir-hi art ni part, enmig d'aquella incòmoda representació, astorat per la magnitud d'una desgràcia que amb prou feines encertava a comprendre, va intentar assajar el posat apesarat que li semblà que la situació requeria. Prudentment, procurà

evitar qualsevol gest o actitud que pogués ser pres com una manca de consideració per les raons que la mare anava exposant d'una manera tan melodramàtica. Li feia l'efecte que el dramatisme de l'escena reclamava un posat prou greu i compungit mentre es prenia el temps necessari per arribar a entendre el que li estava dient. La mort del pare! Com que ell no era capaç de lamentar-ho de debò, li fou impossible de respondre amb cap mena de naturalitat. No tingué altre remei que assajar un posat d'aflicció. Però com podia haver reparat en l'absència d'una realitat de la qual mai no havia estat coneixedor? No podia plorar aquell pare a qui no havia conegut, aquell home a qui no havia trobat mai a faltar. Era ben bé com si fins llavors no hagués parat esment que li mancava. En canvi, ara s'adonava que tot el món matern semblava girar a l'entorn d'aquella pèrdua tan greu i dolorosa. Les paraules de la mare, expressades amb el punt just d'emoció teatral, donaven una significació inquietant a l'absència d'un home que ell no coneixia però que per a ella semblava molt íntim i proper. Es començà a dibuixar dramàticament el perfil d'un pare a qui mai no havia conegut. De qui era fill, ell? Què era un pare, quan no hi havia estat mai present?

Les paraules declamades per la mare en la seva dramàtica posada en escena expressaven, de manera implícita, que esperava alguna cosa d'un home, tot i que en cap moment no acabà de concretar ben bé què. La mare, en la seva queixa desesperada, si bé deixava prou clar que li faltava una cosa o altra, no articulava de manera clara què era exactament el que reclamava. La dona evocava una suposada plenitud. Un moment de la seva vida que hauria estat pròdig en ventures i benaurances. Un estat de

beatitud ideal i d'harmonia que havia passat avall, pel que semblava, de manera irremissible amb la mort del seu marit, però que ella no es resignava a donar per perdut. Encara que és molt probable que el que aquella dona enyorava només hagués existit en les seves il·lusions i fantasies, una vegada i una altra li parlava al fill del que podia haver estat la seva vida si la guerra no se li hagués endut l'home i les coses haguessin anat d'una manera més favorable al seu destí. Segurament la ignorància d'aquella dona sobre el que li faltava era considerable. Potser justificava amb la mort del seu home un malestar, una íntima insatisfacció, que anava molt més enllà d'aquest fet històric puntual, i que al capdavall hauríem de situar en el buit que tots arrosseguem amb nosaltres pel simple fet d'existir. Amb la pèrdua del marit, la dona justificà un malestar superior, de naturalesa humana i universal. En aquella mort hi trobà el boc expiatori de tots els seus mals. No hi havia dret, en el que li havia passat! En el seu discurs es començaren a dibuixar tot un seguit de queixes, retrets i recriminacions adreçades a aquell pare absent. A aquell home que, abandonant-la, l'havia deixada insatisfeta i frustrada.

Aquella manera tan histriònica de la mare de reclamar la justícia que creia que li corresponia va fer creure al fill que havia de fer alguna cosa per posar-hi remei. Davant l'infortuni matern se sentí obligat a reaccionar. Cregué que per fer justícia a la mare havia d'intentar resoldre el seu descontentament amb les circumstàncies que li tocaven viure. Considerà que havia de compensar la pèrdua patida per aquella dona, el greuge que el pare li havia infligit en morir tan aviat. Assumí estoicament que li tocava reparar aquell perjudici tan enutjós. L'ambigüitat del discurs de la mare,

que no precisava què era exactament el que volia, el dugué a creure que el que la mare esperava del pare, però que no acabava ben bé de concretar què era, ara, en absència d'aquest, l'hi havia de donar ell. La insatisfacció de la mare i el fet d'imaginar que ell hi havia de posar remei el dugueren a proposar-se ell com a solució. Suposà, simplement, que era ell a qui corresponia dispensar a la mare les satisfaccions que ja no li podia proporcionar aquell home absent.

I és que per a ella, aquell nen, fill pòstum, venia a ocupar de forma clara i indiscutible el lloc del marit mort. La dona havia arribat a la conclusió que cap altre home no podia ajudar-la a sobreposar-se a la seva existència desgraciada. Pensà que només tenia aquell fill per compensar la manca del marit. A més a més, la mare entengué que aquella infausta adversitat del destí li donava dret a fer i desfer sobre la voluntat del fill. Suposà que aquella desgràcia l'eximia de qualsevol objecció a les seves pretensions de tenir el dret a fer el que més li convingués sobre el seu descendent. La justícia que tota víctima mereix l'emparava. Havia de trobar en el fill les atencions que el pare ja no li podia procurar. Fou per això que el va anar a buscar al llit i li parlà com si fos un home.

Heu de pensar que aquella dona, quan projectà el seu fill a ocupar el lloc del que a ella li mancava, no es plantejà en cap moment la coherència de la seva pretensió. I és que la pèrdua sentida per ella havia estat tan gran que la restitució que reclamava era impossible. Evidentment el nen no tenia els recursos necessaris per respondre a aquella demanda exagerada que la mare li llançava al damunt tan resolutament. No estava preparat per entomar-ho. No tenia altres recursos que els d'un nen de sis o set anys.